

KYBERŠIKANA AKO AKTUÁLNY PROBLÉM V SÚČASNEJ RODINNEJ VÝCHOVE

Pavol Tománek

Abstrakt: Štúdia ponúka najčastejšie zdroje, resp. výskyty kyberšikany a poukazuje na novodobé spôsoby šikanovania. Zaoberá sa útokmi moderných informačných technológií medzi deťmi, mládežou, či súrodencami v rodinách, školách. Štúdia reflektuje aj metódy kybernetických útokov. V závere ponúka návrhy opatrení pred kyberšikanou v rodinnom i školskom prostredí, ako aj návrhy technickej prevencie a prevencie za pomoci vonkajších orgánov pred kyberšikanou.

Kľúčové slová: kyberšikana, šikana, rodina, komunikácia, médiá, výchova, agresia

CYBER BULLYING AS A CURRENT PROBLEM IN CONTEMPORARY FAMILY EDUCATION

Abstract: This study presents the commonest sources and occurrences of cyber bullying and points to modern methods of bullying. It deals with attacks featuring modern information technology among children, young people and siblings in families and schools. The study also reflects methods of cyber attacks. In conclusion, it suggests measures that may be taken against cyber bullying in the family and school environment, as well as technical proposals for the prevention of cyber bullying with the help of outside bodies.

Key words: cyber bullying, bullying, family, communication, media, education, aggression

Človek, ktorý virtuálne komunikuje, postupne ochudobňuje svoje vzťahy. Na druhej strane, človek, ktorý vôbec nekomunikuje, postupne prestáva vôbec vzťahy vytvárať. Základom komunikácie je slovo, resp. reč. V komunikácii môžeme druhého obohatiť, povzbudiť, no často aj zraniť a zosmiešniť. Komunikácia je silný nástroj tak k budovaniu vzťahov ako aj často k ich likvidácii. Nachádzame sa v dobe, ktorá je veľmi poznačená orientáciou na výkon. Ľudia zdolávajú nové výzvy, skladajú nové rekordy. Kto zlyhá alebo nevládze, je nahradený často výkonnejším subjektom. Akceleráciu je cítiť aj vo vzťahoch, komunikácii. Ľudia nie že by nekomunikovali, práve

naopak, komunikujú, ale vo svojich výpovediach zostávajú často len na povrchu. A to aj v tých prípadoch, kedy do komunikácie vstupujú sebe známe osobnosti. Pre dnešnú generáciu (Koldeová, 2011, s. 280), nazývanú aj počítačová generácia, predstavujú nové médiá a internet bežnú súčasť ich všedného života. Pohľadnice vystriedali SMSky, MMSky, emaily, z našich domácností sa vytratilo čaro posielania listov. Keď príde k osobnej, verbálnej komunikácii, často badať zajakávanie sa, obmedzenú slovnú zásobu, či klasické otázky a prehovory o počasí a neutralite polarít jednotlivých osobností. Komunikácia virtuálneho sveta – a s ňou často spojená aj otázka kyberšikany – zostáva dilemou v školskom, rodinnom alebo aj v súkromnom či pracovnom prostredí. Ľudia dnešnej doby žijú vo virtuálnom svete a v podstate si nevedia predstaviť deň bez moderných technológií. Deň bez prihlásenia sa na svoj email, ibanking či sociálnu sieť tak môže viesť až k tragédii. Nevynímajúc fakt, že mnohí ľudia, chorobne závislí na moderných technológiách, spáchali samovraždu, lebo nedokázali uniesť skutočnosti, ktoré boli o nich zverejnené na internetových stránkach a mali hanlivý a ponížujúci charakter, nanajvýš, ak sa tieto skutočnosti dozvedalo úzke prostredie zainteresovaných ľudí.

Kyberšikana – fenomén súčasnej doby

Kyberšikana, angl. *cyberbullying* je najčastejšie definovaná ako trýznenie, ponížovanie, hrozba alebo rôzne útoky prostredníctvom internetu, digitálnych a interaktívnych technológií. V poslednej dobe k nim priradujeme aj útoky cez mobilné telefóny (Dehue, Bolman a Völlink, 2008, s. 217–223). P. Aftab navyše rozlišuje medzi kyberšikanou detí a mládeže a medzi kyberšikanou dospelých, ktorú označuje termínmi kyberprenasledovanie, angl. *cyberstalking* alebo kyberobťažovanie, angl. *cyberharassment* (Stop Cyberbullying, 2012).

Šikana je úmyselné, chcené ubližovanie, týranie fyzického alebo psychického pôvodu, ktoré je spojené so svojím výskytom, frekvenciou a často aj gestami. Kyberšikana spĺňa klasické prvky šikany. Medzi spoločné charakteristiky kyberšikanovania a šikanovania patria:

- frekvencia výskytu;
- fyzické alebo psychické násilie;
- týranie;
- vyhýbanie sa verbálnej komunikácii;
- averzia voči spoločnosti;
- uzavretosť voči okoliu alebo naopak – bezprostredné a suverénne vystupovanie na verejnosti.

Šikana má často svoje počiatky práve v komunikácii. Konštruovanie a štylizácia slov v komunikácii, ktorá môže byť spojená aj s gestami, môže predstavovať prvé náznaky šikanovania v školskom, rodinnom či pracovnom prostredí. Ak sa tieto negatívne faktory neodstránia v začiatkoch pripojovania sa na internet, môžu stupňovať svoje aktivity cez virtuálny systém (email, sociálne siete a pod.).

F. Dehue a kol. (Dehue, Bolman, Völlink, 2008, s. 217–223) označuje kyberšikanu za pomerne anonymnú a individualistickú aktivitu, ktorá sa najčastejšie odohráva v rodinnom prostredí, resp. v domácnosti. Kyberšikana je veľmi špecifickým druhom šikany. Pri šikane dochádza často aj k fyzickým útokom. V prípade kyberšikany nehrá fyzická sila významnú úlohu. S. Broucet a I. Gravillonová (2006, s. 13) zdôrazňujú, že ak je v komunikácii niekto napadnutý kvôli svojmu výzoru, náboženstvu (resp. viere), situácii v rodine a pod., a dokonca je to zosilnené skutočnosťou, že k zosmiešneniu prišlo na verejnosti, má tento skutok podstatu agresie, i keď nebolo použité zo strany agresora fyzické násilie. Takto potupený človek pociťuje dehonestáciu svojej osobnosti a nadobúda pocit nepotrebnosti a odsudzenosti v spoločnosti, v ktorej ako – tak fungoval. Šikana sa prejavuje v každom prostredí, kde vstupuje človek. P. Říčan (1995) hovorí, že najčastejším prostredím je práve škola, v menšom pomere aj rodina, či pracovné prostredie. P. Říčan (1995) ďalej konštatuje, že deti by neboli ani deťmi, ak by si v detstve silnejší nedokazovali silu na slabších. Krutosť a zlo sú často vyhľadávanými artiklami silnejších, vyrovnanejších jedincov. Stotožňovanie sa s krutosťou, zlom a násilím s odstupom času vyprofiluje osobnosť bez etických pravidiel s cieľom „rásť na tých, ktorých som ušliapal.“

Kyberšikana – jej útočníci, obeť a metódy

Medzi najčastejšie metódy kyberšikany podľa P. Aftab (Stop Cyberbullying, 2012) patria:

- **Priame** útoky, najčastejšie ide o:
  - posielanie textových a multimediálnych správ (SMS, MMS),
  - obťažovanie prostredníctvom sociálnych sietí: napr. Facebook, ICQ, Skype, Twiter, Yahoo Messenger, MSN, Youtube a iné,
  - krádež prístupových hesiel: tzv. *hackeri*,
  - vlastné webové stránky a blogy,
  - internetové ankety,
  - internetové hry,
  - posielanie nevyžiadanej pošty (SPAM).
- **Nepriame** útoky, najčastejšie ide o:

- kyberšikanu pomocou prostredníka: osoby, ktorá je niekým iným nastrčená, aby rozposielala maily bez toho, aby v podstate tušila, že robí niečo zlé.

F. Dehue, C. Bolman a C. Völlink (2008, s. 217–233) hovoria, že najčastejšou metódou kyberšikany v súčasnosti sú práve sociálne siete. A. Lenhart (2007) dodáva, že v rámci sociálnych sietí je najčastejším prejavom kyberšikany zverejňovanie osobnej komunikácie z emailov a pod.

Q. Li (2007, s. 435–454) konštatuje, že z výskumu 133 obetí šikany bola 1/5 obetí šikanovaná len cez mail, 1/3 obetí cez sociálne siete (resp. cez chat) a iba 13 % obetí prostredníctvom mobilného telefónu a posledná 1/3 obetí bola šikanovaná inými technológiami a priamymi metódami kyberšikany. F. Dehue a kol. (2008, s. 217–223) v závere svojho výskumu dopĺňa, že u väčšiny prípadov kyberšikany bol za agresora označený spolužiak.

Agresormi kyberšikany podľa nemeckého výskumu s názvom „Kyberšikana u mládeže vo Flámsku“ (Kyberšikana, 2012b), ktorý bol realizovaný v rokoch 2005–2006, sú:

- **jedinci, ktorí trávajú veľa času na internete;**
- títo agresori sú zväčša **anonymní;**
- agresormi kyberšikany sú najčastejšie **chlapci;**
- agresori kyberšikany sú viac na základných ako na stredných školách.

M. Kolář (2001) definuje 3 typy agresorov kyberšikany:

- **1. typ:** prejavuje sa hrubosťou, primitívnosťou, energetickým tlakom, má výchovné problémy, je zapojený do rôznych gangov a pod.;
- **2. typ:** prejavuje sa slušnosťou, je narcistický, úzkostlivý, niekedy sadistický;
- **3. typ:** prejavuje sa optimizmom, je seba dôverný. Väčšinou si robí vtipy na adresu iných.

Obeťami kyberšikany sú zväčša deti a mládež. Ide o typy ľudí, ktorí sú často *outsideri*. Chlapci sú oveľa častejšie obeťami kyberšikany ako dievčatá v pomere: chlapci 7/10 a dievčatá 3/10.

Kyberšikana a rodinná výchova

Šikana, resp. šikanovanie najčastejšie začína v školskom prostredí. K náprave a prevencii však dochádza skôr v rodine, rodinnom prostredí než v školskom epicentre šikany. Naopak, ku kyberšikane oveľa častejšie prichádza v priestoroch detských izieb, kde sú deti a mládež prihlásení na internete. Hektická

doba orientovaná na výkon, nedáva rodičom často na výber, keďže ich časová vyťaženosť končí vo večerných hodinách príchodom domov. Prichádza k slabej alebo žiadnej kontrole detí a mládeže až do takej miery, že rodičia sú často konfrontovaní s následkami ako prevenciou.

Rodina je prvým prostredím, v ktorom sa uskutočňuje primárna socializácia. Hoci vzťahy v rodine nie sú vždy ideálne, atmosféra rodinného prostredia musí byť sofistikovane premyslená. V rodinnej výchove nejde len o vzájomné vzťahy detí a rodičov, ale kreujú sa aj základy ostatných budúcich vzťahov, pretože dieťa si práve podľa rodinných vzťahov vyhľadáva a formuje vzťahy nielen v rodinnom prostredí, v ktorom vyrastá. Podľa L. Stašovej (2001, s. 78–85) charakterizujeme rodinu ako inštitucionalizovaný sociálny útvar najmenej troch osôb, medzi ktorými existujú rodičovské, príbuzenské alebo manželské väzby. Je postavená na trvalom partnerstve a rodičovstve dvoch osôb opačného pohlavia. Rodina je prvým prostredím, do ktorého dieťa vstupuje, a preto je primárnym edukačným a výchovným prostredím. A. Mátel (2010, s. 312) zdôrazňuje, že v rodine sa zdieľajú a odovzdávajú základné hodnoty, kultúrne návyky a je priestorom pre zážitok viery či náboženskej formácie. Rodina, i keď je v dnešnej dobe vystavená postmodernému liberalizmu, atomizácii, ktorá často súvisí aj s kyberšikanou, nástrahami sociálnych sietí, si na Slovensku udržiava stále svoj kredit, hodnotu a opodstatnenie. Rodina sa charakterizuje ako základná bunka spoločnosti. Najčastejšie vzniká manželstvom. Manželstvo je v slovenskom právnom systéme (postup pred uzavretím manželstva upravuje zákon č. 154/1994 Z. z. NR SR o matrikách, jeho druhá časť, §§ 27–30) definované ako vzťah muža a ženy, ktorí sú otvorení pre možnosť prijatia dieťaťa.

Ťažiskom socializačného pôsobenia v rodine je výchova a cieľom v nej je všestranný rozvoj osobnosti. Rozvoj osobnosti sa začína v rodine, resp. rodinnou výchovou. Súčasný rozvoj osobností detí a mládeže v rodinách je poznačený atomizáciou rodín. Výchova alebo edukácia pochádza z latinského „*educare*“ = vychovávam, pestujem a „*educere*“ = vyvádzam niekoho z ničoho, vezmem so sebou, sprevádzam (Zelina, 2004, s. 27). Pod pojmom výchova sa obyčajne rozumejú zámerné i nezámerné pôsobenia na osobnosť človeka, pričom výsledkom je kvalitatívna zmena. Podľa M. Zelinu (2004, s. 28) je výchova „profesionálne, odborné a cieľavedomé udržiavanie, zdokonaľovanie a rozvíjanie pozitívnych a funkčných možností človeka, psychických funkcií, procesov a vlastností osobnosti.“ Múdrosť starých rodičov hovorí, že výchova je uväzovanie palice k stromčeku, aby dobre rástol a aby sa v mladosti nezlomil a v zrelosti prinášal veľa ovocia. Výchovu, za ktorú zodpovedajú predovšetkým rodičia, často preberajú médiá. Deti a mládež sa stotožňujú s hrdinami na obrazovkách do takej miery, že sa im stráca rea-

lita všedných dní. Rodinná výchova vychádza z pedagogickej subdisciplíny pedagogiky rodiny. Pedagogika rodiny je v podstate teóriou a metodológiou rodiny. Rodinná výchova je praxou pedagogiky rodiny. Rodinná výchova vo všeobecnosti odráža všetko, čo sa v rodine deje – rodinné vzťahy, ktoré sa vytvárajú na základe osobnostných a hodnotových kvalít rodičov a ich vzájomnej komunikácie, ako aj sociálnoekonomickej situácie a spoločenského vývoja. Podľa J. Prevendárovej a G. Kubíčkovej (1996, s. 12) „rodinnú výchovu môžeme chápať ako proces odovzdávania spoločensko-historických skúseností s cieľom pripraviť mladú generáciu na usporiadaný rodinný život a na prácu v nových spoločenských podmienkach“. Súčasná rodinná výchova sa na jednej strane charakterizuje ako láskyplná inštitúcia, no na strane druhej prestáva vymedzovať výchovné ciele, nanajvýš, je často zarážajúce, ak tieto výchovné ciele stanovujú deti svojim rodičom trucovaním, odhovaraním a pod. Výchova v rodine prechádza spoločenskými turbulenciami. Tieto turbulencie spočívajú vo výchove, resp. vo výchove detí a mládeže. Spoločnosť dovolila deťom a mládeži zdôrazňovať ich práva na úkor ich povinností. Deti a mládež dnešnej doby nemajú alebo strácajú mantinely slušného správania, nevedia alebo nechcú vedieť, čo je správne a čo je krajne nevyhovujúce. Sú vychovávané ulicou, internetom, médiami, nie rodičmi. Ak sa ich virtuálny svet, do ktorého sú často ponorení, nezrealizuje v skutočnom svete, prichádza k sklamaniu, otupeniu citových väzieb a k strate komunikačných schopností. N. Willard (2004) upozorňuje, že nedostatok komunikácie u detí a mládeže zo strany rodičov v spojení s modernými komunikačnými multimédiami (sociálne siete a iné), často vedie k začiatkom kyberšikany. N. Willard (2004) dodáva, že medzi najčastejšie dôvody, prečo sa deti a mládež uchylujú k takýmto formám komunikácie a následne k prvým prejavom kyberšikany, patria tieto faktory:

- moderné počítačové technológie zvyšujú ilúziu, že sme neviditeľní a anonymní;
- komunikačné technológie redukujú osobnú a spoločenskú komunikáciu na tovar;
- rôzne očakávania rôznych *on-line* prostredí;
- možnosť vyskúšať si a predstierať vo virtuálnom svete viac identít osobností.

N. Willard (2004) ďalej uvádza, že ľudia, ktorí používajú internet, majú často tendenciu napísať a povedať cez sociálne siete to, za čo by sa v reálnom svete hanbili. Virtuálny svet im dáva odvalu v tom, čo sa obávajú uskutočniť v reálnom svete. Bohužiaľ, následky virtuálneho sveta, sú katastrofálne. Ľudia strácajú vo virtuálnom svete zábrany. Paradoxom súčasnej doby je

fakt, že aj rodičia, ktorí by mali svoje deti od týchto vecí odhovárať, sami sa s nimi stotožňujú a v nich sa aj angažujú. S. Herring (2001) dodáva, že rodičia sa uchylujú k týmto praktikám preto, lebo anonymita elektronickej komunikácie rozvíja ich tvorivosť a často aj hravosť, strácajú tak zábrany a znižujú si sociálnu zodpovednosť, ktorá je v reálnom svete od nich požadovaná. Výchova v rodine sa tak posúva do úzadia a rodičia sú potom často posúvaní do pozície len živateľov, strážcov, no nie vychovávateľov. G. Barberis (1897, s. 3–8) píše: „Dnešná doba je pre výchovu ťažká; otrasené sú všetky základy akéhokoľvek dobrého spolunažívania; podkopáva sa každá autorita. Predsa však nesmieme nad ňou zúfať, aj keď sa zdá byť zlá a búrlivá. (...) Spôsob záchranu ešte existuje; a ňou je práve výchova detí a mládeže.“ No nie školou, lebo tá má len participovať na výchove, nie médiami, lebo tie majú pomáhať, nie zotročovať, ale práve rodičmi, teda v rodinnom prostredí, pretože o internete platí rovnaké pravidlo ako o ohni, a to, že je dobrý pomocník, ale zlý pán.

Aktuálny stav v rodinách

O šikane, šikanovaní sa začalo po prvý raz hovoriť koncom 60. rokov 20. storočia a bolo to práve v USA. Na Slovensku sa o šikanovaní a šikane začalo hovoriť až v 90. rokoch 20. storočia. Neznamenal to však fakt, že by šikana na slovenských školách v totalitnom režime nebola, len nie v takom počte a nie v takom výskyte, ako sa o nej hovorí v súčasnosti. Nanajvýš, súčasnosť už pozná aj termín kyberšikany, ktorý sa v našich podmienkach (predovšetkým v základných a stredných školách) udomácnil v prvých rokoch 21. storočia. V prvej polovici 90. rokov 20. storočia bolo k internetu pripojených necelých 30 % domácností. V druhej polovici 90. rokov 20. storočia to už bolo 57 % domácností a v súčasnosti je takmer 82 % domácností pripojených k internetu. Lacné ponuky spoločností, ktoré ponúkajú internetové dáta, čoraz viac lákajú ľudí, rodičov, školy k zakúpeniu a inštalovaniu internetu v domácnostiach, či na školách. Málokedy si však rodičia a deti plnia za počítačom svoje školské či pracovné povinnosti. Z výskumu, ktorí sme realizovali v roku 2010 na vzorke 400 respondentov (232 detí a mládeže vo veku 14–18 rokov), sme zistili, že až 89 % detí a mládeže si doma za počítačom najčastejšie hrávajú rôzne hry a až 71 % rodičov (168 rodičov) je pripojených za počítačom na sociálnych sieťach, akonáhle prídu domov zo zamestnania (tab. 1 a 2).

Podobný výskum (2011) okrem otázok zameraných na prvky a prejavy šikanovania (vrátane kyberšikany) obsahoval aj otázky dopytujúce sa na trávenie voľného času (výskumnú vzorku opäť tvorilo 400 respondentov). Výsledky ukázali, že deti a mládež už svoj voľný čas netrávia hraním hier

Tabuľka 1

Deti a mládež za počítačom po príchode zo školy

Popis	%
Najčastejšie hrávame hry	89
Pozeráme filmy	48
Sťahujem si materiál na rôzne predmety	23
Som na sociálnych sieťach	79
Iné	3

Tabuľka 2

Rodičia za počítačom po príchode zo zamestnania

Popis	%
Najčastejšie hrávame hry	12
Pozeráme filmy	19
Sťahujem si materiál do zamestnania	23
Som na sociálnych sieťach	71
Iné	2

na počítačoch v takom percentuálnom zastúpení, ako keď mnohé z nich boli na sociálnych sieťach.

Treba však poznamenať, že respondenti mali na výber 5 možností (podľa tabuľky) a v škále mali zakrúžkovať najčastejšie trávenie voľného času v týždni. Keďže až 86 % respondentov uviedlo, že svoj voľný čas po príchode zo školy trávi práve na sociálnych sieťach, zisťovali sme, ktoré sociálne siete sú najnavštevovanejšie (tab. 3, 4).

Tabuľka 3

Trávenie voľného času detí a mládeže za počítačom po príchode zo školy

Popis	%
Počítačové hry	63
Filmy	34
Získavanie údajov potrebných k štúdiu	22
Sociálne siete	86
Iné	3

Tabuľka 4

Najnavštevovanejšie sociálne siete deťmi a mládežou (trávenie voľného času po príchode zo školy)

Popis	%
Facebook	81
Twitter	5
ICQ	4
Skype	7
Iné	3

V doplňujúcich otázkach sa deti a mládež vyjadrovali, že: „*Kto nie je na Facebooku, nefrčí na Twitteri, Skype alebo iných sieťach, v podstate akoby neexistoval!*“ Z touto výpoveďou sa stotožňovalo až 92 % respondentov.

Za posledných 5 rokov však mnohí psychológovia upozorňujú na zvyšujúci sa fakt kyberšikany práve cez sociálne siete (Dehue, Bolman, Völlink, 2008, s. 217–223). Najčastejším miestom (Dehue, Bolman, Völlink, 2008, s. 217–223) kyberšikany sa stáva práve nie škola, ale vlastná domácnosť (2007, s. 65–68), vlastná izba, kde dieťa, či dospievajúci je pripojený na niektorú sociálnu sieť. J. Chibbaro (2007, s. 65–68) ďalej dodáva, že akonáhle dieťa v rodine prestane komunikovať, nemusí to byť len skutočnosťou vstúpenia do obdobia puberty a istej rebelie voči svetu, ako to možno badať v tomto období, ale často môže ísť aj o prvé náznaky výsmechu a potupy na sociálnych sieťach, ktoré sú začiatkom kyberšikany. Tým, že rodičia často nemajú čas na výchovu svojich detí, výchovu preberajú multimédia, ktoré dieťa vedú síce k virtuálnej obľúbenosti, no zároveň aj k spoločenskej izolácii a degradácii medziľudských vzťahov. Tieto skutočnosti sa najčastejšie dejú preto, lebo mladí ľudia tvoria na sociálnych sieťach virtuálne vzťahy, v komunikácii často zostávajú na povrchu celej veci, vymieňajú si množstvo informácií, no ak sa stretnú v priamej osobnej komunikácii, vtedy možno badať ochudobnenú slovnú zásobu. F. Dehue (Dehue, Bolman, Völlink, 2008, s. 217–223) zdôrazňuje, aby sa na kyberšikanovanie začalo pozeráť ako na závažný zdravotný problém. Upozorňuje, že celý problém kyberšikanovania (v posledných rokoch najmä cez sociálne siete) môže nakoniec vyústiť do fyzických, sociálnych, ako aj psychologických problémov (stres a depresia, nevynímajúc samovraždy). Kyberšikana má rovnako nežiaduce účinky ako šikana. Kyberšikana môže viesť v ojedinelých prípadoch k trestnému činu, najmä zo strany agresora než obeť. Kyberšikana nie je (zatiaľ) trestným činom na Slovensku. Obeť kyberšikany prežíva pocit hanby, trápnosti, zlosti, depresie a istej vzťahovaciačnosti, čo môže viesť aj k sebeďstrukcii (suicídium). Berúc do úvahy skutočnosti

Tabuľka 5

Najčastejšie typy kyberšikany cez sociálne siete, s ktorými sa stretli respondenti

Typ	Popis	Výskyt (v %)
obťažovanie – angl. <i>harassment</i>	posielanie urážlivých a hanlivých správ, mailov, textov	32
on-line súboje – angl. <i>flaming</i>	posielanie vulgárnych správ, mailov	11
prenasledovanie – angl. <i>cyberstalking</i>	posielanie zastrážovacích správ (dieťa sa bojí o vlastnú bezpečnosť, nevychádza von)	4
odhalenie – angl. <i>outing</i>	posielanie alebo preposielanie súkromných mailov, správ, prípadne aj zdravotných správ a intímnych skutočností	29
zosobnenie – angl. <i>impersonation</i>	posielanie najčastejšie príloh v mailoch, ktoré majú obeť poškodiť a zničiť jej reputáciu alebo spoločenský status	7
pretváрка – angl. <i>masquerade</i>	vydávanie sa za niekoho iného (najčastejší problém pri telefonovaní u starších občanov)	4
očierňovanie – angl. <i>denigration</i>	posielanie nepravdivých informácií inej osobe obeti (najčastejšie: riaditeľ, triedny učiteľ, vedúci a pod.), ktorý môže zničiť dobré vzťahy, reputáciu či spoločenský status; takisto sem patrí aj ohováranie, osočovanie	2

rodinného prostredia, kde sú rodičia zavalení prácou, nemajú čas na deti, sa vykresľuje tento fakt ako alarmujúca skutočnosť.

Najčastejšími typmi kyberšikany na sociálnych sieťach (podľa výskumu, ktorý sme realizovali v roku 2011) boli obťažovanie, odhalenie, on-line súboje, zosobnenie, prenasledovanie, pretváрка a očierňovanie (tab. 5).

Návrhy opatrení pred kyberšikanou

V poslednej dobe začína byť kyberšikana veľkým spoločenským problémom. Niektoré krajiny prijímajú rôzne opatrenia, zákony. V Poľsku je obmedzený prístup na internet, vrátane pripojovania na sociálne siete. V Južnej Kórei je dokonca špeciálny vyšetrovací tím, ktorý je určený pre boj s kyberšikanou.

V USA je kyberšikana od roku 2006 federálnym zločinom (Kyberšikana, 2012a).

M. A. Campbell (2005, s. 68–76) navrhuje 4 oblasti prevencie pred kyberšikanou:

- **1. typ:** zvyšovanie gramotnosti o probléme kyberšikany: niektoré školy si nechcú pripustiť šikanu na školách. Mnohí rodičia zasa neradi rozprávajú o tom, že ich dieťa sa stalo obeťou kyberšikany z dôvodu, že samotná situácia bude spoločnosti hovoriť, že oni – rodičia niečo vo výchove zanedbali.
- **2. typ:** celoškolský postoj: v školských poriadkoch musí byť zakotvené a presne zadefinované, čo je to kyberšikana a musia byť jasné pravidlá a sankcie za porušenie.
- **3. typ:** kontrola a supervízia: najmä počas prestávok v školách alebo počas trávenia voľného času v domácnostiach.
- **4. typ:** sociálne a študijné programy: hlavne v oblasti humanitných vied. Študenti sa musia oboznámiť s nástrahami kyberšikany.

Návrhy technickej prevencie pred kyberšikanou:

- Byť opatrný na to, s kým komunikujeme, čo a komu sa posielajú.
- Dávať pozor na podozrivú komunikáciu. V prípade podozrenia, ukončiť!
- Zablockovať nežiaduce správy.
- Informovať webového správcu o nevhodných informáciách, prípadne nevhodnom správaní sa niektorých užívateľov.
- Filtrovať prichádzajúcu poštu.
- Nastaviť automatické zmazanie nevyžiadanej pošty.
- Byť opatrný pri zadávaní svojich hesiel a nikomu ich neposkytovať!

Prevencia za pomoci vonkajších orgánov

Na celom svete existuje niekoľko inštitúcií, ktoré napomáhajú riešeniam krízových situácií a taktiež i sociálno – patologickým, ku ktorým patrí aj šikana, kyberšikana:

- **Mimovládne alebo neziskové organizácie (často aj občianske združenia):** patria sem inštitúcie a nadácie, ktoré ponúkajú školám osvetovú činnosť pre učiteľov, žiakov. Tieto aktivity sú zväčša situované pre žiakov základných a stredných škôl, je možné ich využívať aj v rámci ústavnej

výchovy. Medzi najznámejšie patria: Linka dôvery, K- centrá, Biely kruh bezpečia.

- **Inštitúcie pomáhajúce zo zákona** (Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní v znení neskorších predpisov, § 120): tieto inštitúcie sú povinné sa podieľať na prevencii sociálno-patologických javov a poskytovať metodickú, odbornú pomoc zariadeniam, ktoré sa podieľajú na výchove a vzdelávaní. Sú to:
  - **Centrá pedagogicko-psychologických poradní a prevencií:** (Zákon č. 245/2008 Z. z., § 132), napr. Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Liptovskom Mikuláši, Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Rimavskej Sobote, Súkromné centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Prievidzi. Patria sem zariadenia, ktoré sú zriaďované Ministerstvom školstva mládeže a telovýchovy SR, ktoré spolupracujú so školskými zariadeniami. Veľkou mierou sa podieľajú na riešení problémov šikanovania, záškoláctva, vandalizmu, agresivity a pod.
  - **Diagnostické centrá** (Zákon č. 245/2008 Z. z., § 121): napr. Diagnostické centrum v Ružomberku, Diagnostické centrum v Lietavskej Lúčke, Diagnostické centrum pre mládež v Bratislave.
  - **Reedukačné centrá** (Zákon č. 245/2008 Z. z., § 122).
  - **Liečebno-výchovné sanatóriá:** (Zákon č. 245/2008 Z. z., § 123).
  - **Detské krízové centrum:** napr. Detské krízové centrum NÁRUČ v Žiline. Komunitné centrum MLYN, v Nálepkove, Krízové stredisko centrum SLNIEČKO v Nitre. Ich úloha spočíva v odhalení vinníka agresie alebo samotnej obete.
  - **Polícia SR:** pôsobí ako represívna zložka až v štádiách po odhalení šikanovania. Je však známe, že aj polícia pôsobí preventívne a to formou rôznych seminárov a prednášok pre žiakov základných škôl.
  - **Psychiatrická liečebňa:** napr. Psychiatrická liečebňa Samuela Bluma v Plešivci, Detská psychiatrická liečebňa v Hráni, Psychiatrická liečebňa v Čajakove. Deti sa najčastejšie ocitajú na psychiatrických oddeleniach kvôli výchovným problémom, poruchám v správaní – agresivite, násilníckym sklonom (šikana) či napr. záškoláctvo. Klientmi psychiatrickej liečebne sú často obeť šikanovania.

Záver

Rodina sa v dnešnej dobe nezaobíde bez masovokomunikačných prostriedkov. Informovanosť sa dostáva do popredných priečok aj rodinného života.

Mladý človek však prestáva badať hranice, za ktoré si médiá nepustiť. Časté trávenie na internete zbavuje človeka sociálnej zodpovednosti. Každý deň sa nám dostávajú informácie o rozpade etických noriem spoločnosti, šikane, o rozpade manželstiev, rodín, brutalite, násilí, ... Postupne strácame kontrolu nad svojimi citmi, upadáme do osamelosti a akejsi citovej otupenosti a bezohľadnosti v našich rodinných, pracovných vzťahoch. Rodina sa stáva prioritným záujmom trhu, je vystavená virtuálnemu svetu, ktorého predstaviteľom je virtuálny hrdina, nebojácny, „agresívny, ale aj nevyrovnaný a citovo labilný“ (Gálik, 2003, s. 16). Internet nemá navádzať k agresivite. Mladému človeku, ktorý túži po vzrušení, asi márne predložíme správnu ideovú líniu, no i napriek tomu, môžeme urobiť dôraznú selekciu toho, čo pozerá, čomu sa venuje, čo robí a s kým komunikuje. Rodičia majú základné právo korigovať výchovu. Nemajú sa len prizerať a schvaľovať možné výkyvy svojich detí, majú byť regulátormi. Šikane sa začala venovať pozornosť až vtedy, keď prišiel nezvratný osud úmrtí niektorých obetí. Kyberšikana sa stáva novodobou epidémiou, ktorá si hľadá svoje miesto v spoločnosti. Treba ju však účelovo vykoreniť, pretože ľudská zaslepenosť a ľahostajnosť sa môže stať vhodnou pôdou kyberšikany.

Literatúra

- BARBERIS, G. 1897. *Poznámky z posvätnéj pedagogiky podané členom Zbožnej spoločnosti sv. Františka*. Bratislava: SSV.
- BOURCET, S., GRAVILLON, I. 2006. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01552-8.
- CAMBELL, M. A. 2005. Cyber bullying: An Old Problem in a New Guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, vol. 15, no. 1, pp. 68–76. WWW: <http://eprints.qut.edu.au/1925/1/1925.pdf>.
- DEHUE, F., BOLMAN, C., VÖLLINK, T. 2008. Cyberbullying: Quoungsters Experiences and Parental Perceptio. *CyberPsychology&Behavior*, vol. 11, no. 2, pp. 217–223.
- GÁLIK, S. 2003. Kultúra, globalizácia a médiá. In *Médiá na prahu 3. tisícročia*. Trnava: UCM. 190 s. ISBN 80-8903-434-9.
- HERRING, S. 2001. Gender and Power in Online Communication [online]. c2001, poslední revize neuvvedena [cit. 2012-01-10]. WWW: <http://rkcsi.indiana.edu/archive/CSI/WP/WPTI01-05B.html>.
- CHIBBARO, J. S. 2007. School Counselors and the Cyberbully: Interventions and Implications. *Professional School Counseling*, vol. 11, no. 1, pp. 65–68.
- KOLÁŘ, M. 2001. *Bolest šikanování: cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. Praha: Portál. 255 s. ISBN 80-7178-513-X.

- KOLÁŘ, M. 2005. Výzkum výskytu šikanování na ZŠ v rámci projektu Minimalizace šikany. [online]. c2006, poslední revize 25. 1. 2006 [cit. 2012-01-10]. WWW: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=8781>.
- KOLDEOVÁ, L. 2011. Elektronické vzdelávanie – výzva alebo ohrozenie? In *Aktuálne otázky pedagogiky* [CD-ROM]. Bratislava: PdF UK, s. 280. ISBN 978-80-223-3121-0.
- Kyberšikana* [online]. c2012a, poslední revize 26. 2. 2012 [cit. 2012-02-26]. WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kyberšikana>.
- Kyberšikana u mládeže vo Flámsku* [online]. c2012b, poslední revize neuvedena [cit. 2012-01-12]. WWW: <http://www.prevenciasikanovania.sk/?mod=odbornici-projekty-sk--kybersikana-u-mladeze-vo-Flamsku&web=62618bdc3d06553bde7e36e4a8ce5693>.
- LENHART, A. 2007. *Cyberbullying and Online Teens. Pew Internet Projekt report* [online]. c2007, poslední revize neuvedena [cit. 2012-01-10]. WWW: http://www.pewinternet.org/PPF/r/216/report_display.asp.
- LI, Q. 2007. Bullying in the New Playground: Research into Cyberbullying and Cyber Victimization. *Australasian Journal of Educational Technology*, vol. 23, no. 4, pp. 435-454.
- MÁTEL, A. 2010. Sociálna patológia rodiny. In NEČAS, O., ONDŘEJ, J., HÁLA, M. (ed.). *Sociální, ekonomické, právní a bezpečnostní otázky současnosti: sborník příspěvků z 2. mezinárodní slovensko-české konference*. Praha: SVŠES, s. 310-316. ISBN 978-80-86744-84-1.
- PREVENDÁROVÁ, J., KUBÍČKOVÁ, G. 1996. *Základy rodinnej a sexuálnej výchovy*. 2. vyd. Bratislava: SPN. 83 s. ISBN 80-08-01212-9.
- ŘÍČAN, P. 1995. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál. 95 s. ISBN 8071780499.
- STAŠOVÁ, L. 2001. Rodina jako výchovný a socializační činitel. In KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, s. 78-85. ISBN 80-73-15004-2.
- Stop Cyberbullying* [online]. c2012, poslední revize neuvedena [cit. 2012-01-12]. WWW: http://www.Stopcyberbullying.org/what_is_cyberbullying_exactly.html.
- ZELINA, M. 2004. *Teórie výchovy alebo hľadanie dobra*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-00456-1.
- WILLARD, N. 2004. I Can't See You—You Can't See Me: How the Use of Information and Communication Technologies Can Impact Responsible Behavior [online]. c2004, poslední revize 26. 8. 2004 [cit. 2012-01-12]. WWW: <http://csrii.u.org/cyberbully/docs/disinhibition.pdf>.

Autor

PaedDr. Mgr. Pavol Tománek, Ph.D., Katedra pedagogiky a sociálnej pedagogiky, Pedagogická fakula Univerzity Komenského v Bratislave, Moskovská 3, 813 34 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: tomanek@fedu.uniba.sk